

Forfatter:	Randi Benedikte Brodersen
Anmeldt værk:	Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer og Iben Stampe Sletten (red.), <i>Dialektforskning i 100 år</i> . København: Museum Tusculanum, 2009 (334 s.)
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 38, 2010, s. 175-188
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

**Anmeldelse af Asgerd Gudiksen,
Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann
Scheuer og Iben Stampe Sletten (red.),
Dialektforskning i 100 år. København:
Museum Tusculanum, 2009 (334 s.)**

RANDI BENEDIKTE BRODERSEN

I foråret 2009 udgav Afdeling for Dialektforskning ved Københavns Universitet antologien *Dialektforskning i 100 år* i anledning af afdelingens 100 års jubilæum: <http://nfi.ku.dk/100aar/>. Da jeg læste den, fik jeg en af sommerens mest berigende faglige læseoplevelser. Bogen er redigeret af Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer og Iben Stampe Sletten og indeholder bl.a. artikler af 13 medarbejdere ved afdelingen, et interview og sammenfatninger (på dansk og på engelsk) og er på 334 sider¹. Den nysgerrige læser kan se bogens forside og læse resumeer her: <http://nfi.ku.dk/100aar/jubibogresumeer/>.

Dialektforskning i 100 år er en bog med stor faglig, historisk og geografisk spændvidde. Den dækker 100 års københavnsk *talesprogsforskning* og går i nogle bidrag endnu længere tilbage i tid. Jeg skriver ”talesprogsforskning”, ikke ”dialektforskning” som i titlen. For hvis ”dialektforskning” skal dække hele bogens indhold, som omfatter både dialektologiske og sociolingvistiske bidrag, så må begrebet ’dialektforskning’ være bredere end normalt i dansk talesproglitteratur, og så bredt at det også rummer sociolingvistikken. Ellers dækker bogens titel jo kun omkring halvdelen af bogens indhold. Nu har dialektforskningen flest år på bagen, og Afdeling for Dialektforskning er jubilar, så i det lys er titlen forståelig.

Jeg læste bogen *Dialektforskning i 100 år* bagfra og begynder nu igen bagfra, med bogens sidste bidrag i del 4 ”Interview”, for netop

i interviewet mødes repræsentanter for disciplinerne dialektforskning og sociolingvistik, som er de to store kerneområder ved Afdeling for Dialektforskning. At det er en dialektolog og en sociolingvist der sammen fortæller historien om dansk talesprogsforskning i interviewform, bliver derfor en god afslutning på historien om de 100 år. Interviewet har titlen ”Inger Ejsskjær om dialektforskning i samtale med Frans Gregersen i anledning af Afdeling for Dialektforsknings 100-års jubilæum”. Mens jeg læste, kunne jeg høre og se Inger Ejsskjær fortælle om studie- og stipendiattid og et liv som dialektforsker. Interviewet er fængende fordi de to samtalepartnere på elegant vis får fortalt både en krydret personlig historie og en underholdende faghistorie. Vi kan læse om en KGB-agent, en professorkonkurrence og en jydes sproglige tilpasning til københavnsk. Inger Ejsskjær fortæller at hendes regionaljyske sprog adskilte sig ”ret meget fra det københavnske” da hun kom til København som ung, og ”at man følte sig meget uægte hvis man skulle til at lave sit sprog om når man kom herover”. Så da hun engang skulle bestille et stykke med æg og tomat, kunne hun ikke få sig til at udtale *æg* med hverken hårdt *g* eller jysk *j*-udtale og endte derfor med at pege (s. 308). Følelsen af hvordan det opleves at skulle lave om på sit sprog, er vi nok mange som kan nikke genkendende til. Og hvor mange jyder og fynboer har ikke oplevet at få rigsmålsreaktioner på fx deres *å*-udtale i fællesdanske ord som *sort* og *jordbær*?

Indtil for nylig koncentrerede dialektologien i Danmark sig om sproget på landet, mens sociolingvistikken især tog sig af sproget i byen og fokuserede på sprogbrug i sociale kontekster. I dag krydser de to discipliner hinandens spor på land og i by, og de mødes og forenes i et af afdelingens ph.d.-projekter. Det er i Malene Monkas projekt om mobilitet og sprogforandring.

Malene Monka beskriver i sit bidrag, som er det ene af bogens to sociolingvistiske analyser, hvordan hun i en igangværende undersøgelse arbejder med at få svar på titelspørgsmålet: ”Hænger mobilitet og sprogforandring sammen?”. Artiklen er uden tvivl blandt samlingens bedste og metodologisk mest interessante, dels fordi den viser

hvordan dialektologi og sociolingvistik kan forbindes og forenes i en helhed på en frugtbar måde, dels fordi den kombinerer et omfattende mobilitetsbegreb – som dækker geografisk, social og mental mobilitet – med sprogbrug, sprogforandring og tid. Monka vil undersøge sine informanternes sprogbrug og sprogforandring ved at sammenligne deres sprog i interview fra to tidspunkter, med ca. 20 års mellemrum (det nyeste interview er fra 2005). Informanterne kommer fra tre kendte steder i dansk dialektforskning, dvs. steder hvor der er lavet sprogundersøgelser før: Vinderup (nord for Holstebro), Odder (syd for Århus) og Tinglev (ved grænsen). Monkas konklusion er at alle tre byer er steder med lokale dialekttræk, færrest i Odder og flest i Tinglev. Naturligt nok, har jeg lyst til at tilføje, for Odder er tæt på storbyen Århus, og sønderjysk er en af de mest livskraftige danske dialekter.

Det andet sociolingvistiske bidrag, og bogen tredjesidste, er Lena Wienecke Andersens ”Hvordan står det til med ærøsk? Om sprogbrug, livsstil og sprogholdninger blandt unge på Ærø”. Denne undersøgelse imponerer ved at tage sig af ”*alle* dialektale træk” i ærøsk (s. 254) og ved at fokusere på en treenighed af sprogbrug, livsstil og sprogholdninger. Igen får vi grundig dokumentation af unges dialektale sprog (i år 2005 da de unge ærøske skoleelever blev interviewet). En af konklusionerne er at der er stor forskel på graden af dialekttræk i forskellige unges sprog: 2 unge taler ”mest ærøsk”, 18 taler ”nivelleret ærøsk”, dvs. udjævnet ærøsk, og 4 ”standard/anden dialekt” (s. 260). En anden konklusion drejer sig om forholdet mellem dialektgrad og livsstil. Her finder vi et mønster som ligner mønstre som er kendt fra andre undersøgelser: Af de 4 ”intellektuelle” unge snakker 2 ”standard/anden dialekt”, mens ”poppigerne” og ”knallerttyperne” er at finde i gruppen med ”en mellemdialektgrad”, som må være det der ovenfor bliver kaldt ”nivelleret ærøsk”, og de 2 der snakker ”mest ærøsk”, er drenge (tabel 3, s. 264). Tabel 3 får mig til at studse: Her er de intellektuelle som har ”lav dialektgrad”, at finde to steder: både under ”standard/anden dialekt” og ”nivelleret ærøsk”, dvs. udjævnet ærøsk. Kan det stemme?

Artiklen slutter på fyndig vis med en beskrivelse af ”sproget” i form af et informantcitater fra en af de interviewede skoleelever: ”Ikke helt ærøsk, men alligevel lidt – nok” (s. 267).

Fra disse to ”sociolingvistiske analyser” i bogens tredje del videre til tre ”dialektologiske analyser” i anden del, skrevet af dialektologerne Finn Køster, Karen Margrethe Pedersen og Anette Jensen. I Finn Køsters bidrag ”Om intonationen i vestsjællandsk” blev jeg især fascineret af en velbevaret hemmelighed om et særligt vestsjællandsk træk. Det er et træk som kaldes kalundborgijsk, og som har fået sit navn fordi områdets særlige tonegang eller intonation er den samme som i jysk: en høj-lav intonation (s. 241), i modsætning til fx sjællandsk og københavnsk, som har en lav-høj intonation. Køsters bidrag er vigtigt fordi det er det eneste i samlingen som fokuserer på et af de stærkeste talesprogstræk som paradoksalt nok er næsten totalt fraværende i danske talesprogsundersøgelser: trykgruppers tonale mønstre eller intonation. Det er ”vores stærkeste dialekt- eller regionalsprogsken demærke. Det er først og fremmest på disse ’mini-melodier’ at vi genkender hinanden som bornholmere, københavnere, sønderjyder osv.”, skriver Nina Grønnum i sin bog *Fonetik og Fonologi. Almen og Dansk* (1998, s. 300). Henvisningen og citatet er Køsters (s. 246) (selv om Grønnums bog ikke står på Køsters litteraturliste). Afslutningsvis får vi svar på spørgsmålet om hvorfor den nævnte vestsjællandske intonationshemmelighed forblev velbevaret i omkring 50 år. Det var fordi to sprogmand

havde glemt hvad de i sin tid havde foretaget sig i området (...). Men det hænger måske også sammen med at sprogfolk ikke altid kommer så langt omkring, og i hvert fald ikke til Vestsjælland. Når andre mennesker gør opmærksom på sproget her (og måske ligefrem finder det interessant), så er det jo fordi de har været der! (s. 246)

Karen Margrethe Pedersen fokuserer i sit bidrag ”Modalverbets form og funktion i forbindelser som *skal kan* og *å kan*” på et andet forsømt emne i dialektforskningen: nemlig syntaks. Muligheden for at undersøge ”syntaks i fri tale” (s. 219) er blevet forbedret med oprettelsen af to elektroniske tekstsamlinger eller korpora med transskriberede dialektoptagelser. Det undersøgte materiale stammer fra det fællesnordiske projekt ScanDiaSyn: <http://uit.no/scandiasyn>. En del af materialet er tilgængeligt i samlingen Korpus CorDiale: <http://cordiale.dyndns.org/>.

Pedersen beskriver hvordan materialet blev indsamlet ved at feltarbejdere opsøgte ”5-6 ældre, lokale informanter og gennemgik spørgelisten med hver af dem. Feltarbejderen læste hver sætning op på rigsdansk, og informanten skulle dels vurdere om han eller hun ”kunne sige” sådan, og dels gentage sætningen på sit eget sprog, hvor det var relevant” (s. 220).

Pedersens artikel har en åben afslutning med adskillige tankevækkende hypoteser og spørgsmål om de behandlede formers oprindelse og udvikling. Der er syntaktisk stof nok at tage fat på et godt stykke ind i fremtiden.

Personligt ville jeg gerne have haft lidt mere at vide om feltarbejderne og informanterne, deres sprog og de undersøgte sprogformer. Jeg havde også gerne set en stærkere problematisering af den anvendte metode. Talesprog er kendetegnet ved variation, dvs. vi har ofte flere varierende former i vores talesprog, og nogle gange har vi en anden form end den mange andre sprogbrugere har. Men vi er ikke altid klar over eller bevidste om disse former og tror måske endda at vi bare har én enkelt form, og det kan være en form som har højere status end en anden form. Akkurat bevidsthedsspørgsmålet berører Pedersen i et særdeles interessant afsnit om validitet hvor der desuden dukker et informanteksempel op som har både grammatisk og metodologisk interesse:

Acceptabilitetstest er generelt behæftet med usikkerhed. Informanterne kan mangle sproglig bevidsthed [de har vel nok så varierende grad af sproglig bevidsthed, RBB]. Og de kan vurdere noget andet end det grammatikeren spørger efter. For eksempel var der en informant, der vurderede sætningen ”det er kedeligt å skal op så tidligt” som mindre acceptabel - men så tilføjede han: ”Jeg ville sige å skal så tidligt op”. Det var således ikke å skal han reagerede på (s. 226).

Det anførte eksempel er vigtigt fordi en indholdsmæssig kommentar her bekræfter en grammatisk form. Den citerede informant er som andre almindelige sprogbrugere heldigvis mere optaget af indhold end form, men takket være informantens indholdsfokus og gentagelse, får vi en ønsket bekræftelse på den aktuelle form. Eksempler som dette kan vi bruge til at videreudvikle vores metoder, for hvis vi kan få

informanter til at kommentere indhold og samtidig bruge gentagelser, så får vi værdifulde bekræftelser i naturlig form.

Et andet spørgsmål som forekommer mig aktuelt at diskutere, er hvorvidt talesprogsforskere kan bruge oplæste former på rigsdansk i undersøgelser af dialektal ”syntaks i fri tale”. Er det materiale vi får som svar på oplæste formers mulige eksistens, almindeligt talesprog eller snarere forestillinger om talesprog eller måske en blanding? Og hvilke svar får en feltarbejder ved at spørge informanter om de kan sige sådan og sådan? Er der da en vis fare for at en feltarbejder lægger sine informanter svar i munden og påvirker deres svar? Og hvordan kan vi få informanter til at give os deres sproglige former uden at de bliver (for) opmærksomme på disse former og måske endda bruger de former de tror feltarbejderen forventer? En talesprogsforsker ønsker jo netop at finde ud af hvordan informanter taler, når forskeren ikke er til stede, men kan kun blive klogere på informanternes sprogbrug ved at være til stede. Her snubler vi over et berømt paradoks som enhver observatør må forholde sig til, og som også både Frans Gregersen og Jann Scheuer omtaler i deres bidrag (henholdsvis s. 90 og s. 133), nemlig observatørens paradoks. Hvordan forholder vi os til det, og hvad betyder det for datakvalitet og undersøgelsesresultater?

Det tredje og sidste dialektologiske bidrag er skrevet af Anette Jensen: ”Noget om *meget* i danske dialekter – udtalevarianter i historisk belysning”. Artiklen indeholder to meget fine kort som siger rigtig meget om *meget*. Varianter af det jyske ord *møj* – eller *måj* – er udbredt over næsten hele Jylland. Vi kan også læse hvordan den jyske form kan være opstået. Og om at der i Jylland, i nord og lige syd for grænsen, findes en *y*-udtale som i norsk *mye*. På Fyn finder vi bl.a. udtaler som ligner en udtale i det sydligste Sydnorge, bl.a. omkring Kristiansand og Stavanger: *mø(j)e*. På Sjælland og Bornholm finder vi former som er tættere på en standardform. Anette Jensens konklusion er at det ser ud til at den standarddanske udtale (med *aj*-difftong og blødt *d*) breder sig. Ja, det gør den, men det er vigtigt at påpege at der er tydelig og betydelig variation. Det jyske *møj* er et stærkt dialektræk som holder sig godt, ved siden af regionale former uden slutkonsonant eller med en *d*-lyd til sidst, altså henholdsvis *maje* og *majed* (uden blødt *d*), som mange

gyder i alle aldre bruger. Det ville være nyttigt at få et sociolingvistisk billede af fx *møj* og svar på spørgsmål som disse: Hvem bruger lokale og regionale former hvor og hvornår? Hvor stor er variationen?

Bogens første del, "Historie og fagudvikling", indeholder syv bidrag. Blandt dem er der to bidrag fra de yngre sociolingvister ved Afdeling for Dialektforskning, Marie Mægaard og Pia Quist. Pia Quists bidrag har den rammende titel "Sociolingvistik i bevægelse". I den indledende sammenfatning kan vi læse at artiklen "handler om nogle nye perspektiver på det sociolingvistiske studie af sproglig variation og forandring" (s. 107), og – ifølge det engelske sammendrag (s. 331) – også om en diskussion om brug af etnografi i sociolingvistikken. Ordet etnografi er ikke nævnt i den danske sammenfatning. De "nye perspektiver" er, så vidt jeg kan se, disse tre: 1) det eckertske perspektiv at sproglig variation *er* social praksis (s. 112), 2) at der er to nye metoder i dansk sociolingvistik, nemlig etnografi og samtaleanalyse (eller interaktionsanalyse, for Quist bruger de to betegnelser i flæng (s. 120 og 122), men intuitivt virker 'interaktionsanalyse' i mine øjne bredere end 'samtaleanalyse'), og 3) måske også at den variationistiske og den interaktionelle sociolingvistik væves sammen gennem de nye "metoder", især etnografien. Quist problematiserer, med rette, ældre sociolingvisters tidligere todeling af sociolingvistikken i en sprog- og en samfundsorienteret retning (i *NyS* 34–35) og mener at denne todeling er uhensigtsmæssig. Der er ikke tale om en interesse for enten sproget eller samfundet, men om et tværfagligt både-og, for det giver plads til en etnografisk tilgang og de yngre sociolingvisters undersøgelser.

Marie Mægaards bidrag "Den kvalitative sprogholdningsundersøgelse – mellem ideologi og praksis" handler dels om to sprogholdningsundersøgelser, dels om en kvalitativ metode til undersøgelse af sprogholdninger, dvs. en metode som bruger åbne spørgsmål i modsætning til den traditionelle kvantitative metode i holdningsundersøgelser med lukkede spørgsmål hvor informanter skal tilkendegive deres vurdering af den person de har lyttet til, ved at krydse af på en skala i en række spørgsmål med faste kategorier med en række modsætningspar som fx "*intelligent-dum, sympatisk-usympatisk*" (s. 174).

Det nye og det spændende ved de to holdningsundersøgelser Maegaard har gennemført, er for det første den kvalitative tilgang til maskemetoden (altså ingen forhåndsbestemte kategorier og skalaer), for det andet et kønsperspektiv på både taler- og lyttersiden (altså både sprogprøver indtalt af begge køn og begge køns vurderinger af talere af forskelligt køn), og for det tredje kombinationen af forskellige teoretiske tilgange. Desuden er problematiseringen af den traditionelle sprogmaskemetode tiltrængt, fordi problematiseringen er en forudsætning for videreudvikling og forbedring af metoden.

Endnu et bidrag i bogen har fokus på sprogholdningsundersøgelser. Det er Tore Kristiansens "Mig og de danske dialekter. En fortælling om baggrunden for mine fortællinger". Brugen af ordene "mig", "baggrund" og "fortællinger" i titlen giver mig en forventning om et personligt og biografisk indhold i en meget afslappet form. Den forventning holder stik. Indholdet er historisk-biografisk. Og lidt forsvarstaleagtigt. Formen er kronologisk tilbageskuende. Kompositionen raffineret litterær. Fortællingen er inddelt i otte mindre "fortællinger" som dækker tiden fra studietid til nutid. Afslutningsvis får vi en analyse af det danske sprogsamfund, og den analyse "siger at det er overdrevent standardiseret og uniformerende" (s. 165).

Én af fortællingerne handler om Kristiansens genganger-emne, de såkaldt virkelige sprogholdninger som er undersøgt i de kvantitative maskeundersøgelser, som blev problematiseret i Marie Maegaards bidrag. Kristiansen afviser skarpt enhver problematisering af underbevidste holdninger som de "virkelige" i forhold til bevidste holdninger: "At kalde dét for essensialisme² er ikke andet end moderigtig sniksnak. Ligesom det er tom snak at pege på at de bevidste og underbevidste holdninger er lige virkelige (evt. "virkelige"). Naturligvis er de det, i en banal og totalt uinteressant forstand" (s. 157). Den skarpe formulering lukker for enhver dialog og diskussion, og for metodologisk udvikling. Der er ikke mere at snakke om. Kristiansen diskuterer eller problematiserer heller ikke den kategoriske todeling af holdninger i "bevidste (åbne) og underbevidste (skjulte) holdninger" (s. 156).

Et andet synspunkt som kommer tydeligt frem, er hvad en forskers fremmede baggrund betyder. Fx dukker Kristiansens norske baggrund (eller ”indre nordmand”) op som en slags hindring for at han kan forstå den danske sprogvirkelighed: ”Mine fremmede øjne ser en verden som jeg ikke ved om jeg forstår” (s. 150). Da tænker jeg, som har været dansker i Norge i mange år: Måske lykkes det os aldrig helt at se bort fra vores hjemlandske syn på en anden verden, selv om vi færdes i nærtbeslægtede sprog og kulturer som norsk og dansk? Måske vil vi altid se vores omgivelser igennem de briller vi får på i den kultur vi vokser op i. Måske har det så konsekvenser for hvad vi kan forstå?

Jann Scheuers bidrag ”Samtaleanalyse – udført på institutionelle samtaler” inviterer os ind i disciplinen samtaleanalyse ”som er blevet en del af afdelingens forskning via sociolingvistikken og fungerer som et bidrag til og en udvidelse af denne”. Det drejer sig om ”en variant af samtaleanalyse, anvendt konversationsanalyse” som ”fokuserer på en talt interaktion i tur-for-tur-analyser” (s. 127). Koblingen til sociolingvistikken er også nævnt i Pia Quists bidrag hvor Scheuers samtaleanalyse kaldes et ”eksempel på en interaktionel sociolingvistik der undersøger variation i interaktionsmønstre” (s. 115). Indledningsvis giver Scheuer en meget klargørende fremstilling af forskellige samtaleanalytiske discipliners varierende snævre eller bredere tilgange til data og de varierende erkendelsesinteresser (jf. min omtale ovenfor af Quists synonyme brug af begreberne ’samtaleanalyse’ og ’interaktionsanalyse’). Et eksempel på en tur-for-tur-analyse er analysen af to medarbejdersamtaler, én samtale mellem to mænd og én mellem to kvinder. Analysen viser ikke bare et vigtigt magtaspekt i institutionelle samtaler, men også ”at ledere er medforfattere af medarbejderes tale [...] og at ledere er [...] medbestemmende for medarbejderes deltagelse” (s. 144). Analysedelen er lige som resten af artiklen eksemplarisk tydelig og tilgængelig, både terminologisk og med hensyn til de meget forskellige udtryksformer der er knyttet til magtarbejde i de to analyserede samtaleklip, og hvilke perspektiver der ligger i anvendt konversationsanalyse.

Frans Gregersens indholdsmættede bidrag er betitlet ”Forgængere og bagmænd. Om forholdet mellem dialektforskning og sociolingvistik på og rundt om Afdeling for Dialektforskning”. Her får vi en skildring af de to discipliners forskningsobjekter og metoder, gode glimt af dansk sociolingvistik (for)historie, med et sideblik til betydningsfulde ”forgængere og bagmænd” i ind- og udland, og til sidst et kik ind i et sprogvidenskabeligt værksted ”rundt om Afdeling for Dialektforskning”: nemlig Sprogforandringscentret (<http://dgcss.hum.ku.dk/omcentret/>). Her bliver den første undersøgelse af københavnsk fra 1980’erne (Projekt Bysociolingvistik) genbrugt og gentaget på en ny måde, idet informanterne fra dengang bliver interviewet endnu en gang. På den måde bliver det muligt at undersøge udviklingen i deres sprog.

Gregersens bidrag giver nyt overblik og nye indsigter – bl.a. om det flade *a* – og gør mig nysgerrig efter at vide mere om den sparsomt omtalte nye undersøgelse af københavnsk, om metoder, informanter og køn.

Inge Lise Pedersens bidrag har titlen ”Dialektbegrebets opkomst og nationalromantikken – konsekvenser for dialektforskningen?” Hovedtemaet er – ifølge titlen – dialektbegrebet, som også er bogens kernebegreb. I forhold til artiklens indhold er der tale om et begrebssæt, begrebskonstruktioner og begrebsudvikling. Vi møder flere dialektbegreber som er en smule besværlige at holde styr på, og som jeg selv nok ikke har fået helt styr på efter flere gennemlæsninger, men jeg vover et forsøg. For det første: *folkemål* og *dialekt* i idealiserende og herdersk betydning (jf. betegnelsen og konstruktionen den ”genuine” dialekt, som får den vigtige vurdering med på vejen at den i praksis betød en nedvurdering af ”samtidens dialektale talesprog” (s. 69)). For det andet: *folkemål* og *dialekt* i betydningen almuesprog og ”folkets traditionelle talesprog” (s. 69) eller ”folkets oprindelige talesprog” (s. 73) eller ”flertallets daglige talesprog”, som det hedder et andet sted. For det tredje: *folkemål* som blev skiftet ud med *dialekt*, men beholdt det samme begrebsindhold. For det fjerde: sociolingvistikken dialektbegreb, som drejer sig om ”de traditionelle dialekter” (som svarer til de tidligere såkaldte genuine dialekter, og som dog ikke er

defineret) og ”nutidens faktiske talesprog” (s. 74). Overskriften peger på en bestemt historisk periode, og derfor må vi have en diskussion af vor tids (sociolingvistiske) dialektbegreb til gode. Men i den diskussion kan vi med fordel skifte en ”gammeldags” betydning som er knyttet til forgangne tiders talesprog på landet, ud med en bred og moderne betydning, som siger at alle talesprog er dialekter, uanset om vi befinder os og finder dem på landet eller i byen.

Asgerd Gudiksen og Henrik Hovmark er forfattere af bogens længste bidrag (på ca. 50 sider), det første af de syv bidrag i bogens første del: ”Historie og fagudvikling”. Forfatterne er medredaktører af jubilæumsbogen og begge ansat ved *Ømålsordbogen*. Deres bidrag er et fascinerende og detaljeret historisk dyk med den velvalgte titel ”Måske husker De noget andre har glemt”.

Vi får et dybt kikk ind i et levende feltarbejde som ligger til grund for den senere udgivelse af den store dialektordbog *Ømålsordbogen*. Det er ”en forskningsbaseret ordbog, hvor ordet nok er indgangen, men hvor ordet til stadighed ses i tæt sammenhæng med de saglige forhold og den kultur hvor ordet bruges og giver mening” (s. 58). Det store emne er indsamlingsarbejde. Den store indsamlingstid er tiden fra 1909 til ca. 1940. Tiden og artiklen er inddelt i fire perioder. Den vigtigste tid er 1920’erne. Da kommer der fart i indsamlingsarbejdet, og to nye og frugtbare metoder bliver taget i brug: den store spørgeliste og to fraseologiske spørgelister. Især den første metode får stor betydning. Den afspejler en ”teoretisk og metodologisk nyorientering [...] der kom til at sætte et afgørende præg på indsamlingsarbejdet og *Ømålsordbogens* opbygning mange år frem i tiden” (s. 26). I deres hovedkonklusion fremhæver Gudiksen og Hovmark at især ”de praktiske omstændigheder” har været styrende for ordbogsarbejdet, og at også deres egen ”ordbogsposition” er praktisk orienteret, men samtidig placeret i ”et større akademisk, sprogvidenskabeligt felt” (s. 58). Efter denne grundige og fyldige belysning af perioden frem til 1940, er jeg nysgerrig efter at læse fortsættelsen af historien: Hvad sker der i tiden efter 1940?

Bogens ”Indledning” er skrevet af de fem redaktører: Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer og Iben Stampe Sletten. Vi får dels en kortfattet historisk oversigt med vigtige år og opgaver, dels en kort omtale af bogens 13 bidrag. Plus et par takkelinjer til støtтеgiverne, eftersom bogen ingen forord har. Indledningen er kort, traditionel og i den første historiske del meget faktaпræget med mange navne og årstal. Denne del overlapper sine steder meget med bogens første artikel.

Vi kan læse at udvalgets første dialektoptegnelser foregik i Sønderjylland, på Als, sommeren 1909, og at der senere blev oprettet en egen jysk afdeling. Også i dag dækker Afdeling for Dialektforsknings samlinger hele landet (s. 14), (kun Bornholm er forsømt, står der et sted i Gudiksen og Hovmarks bidrag). Foruden det tidlige sønderjyske fokus var der allerede i 1920’erne fokus på et forberedende arbejde som skulle ligge til grund for udgivelsen af Ømålsordbogen, som i dag er et af afdelingens store projekter. (Jeg har lyst til at tilføje at en meget stor del af det jyske dialektarbejde foregår ved et eget center for jysk dialektforskning: Peter Skautrup Centeret ved Aarhus Universitet, som bl.a. arbejder med det store ordbogsprojekt *Jysk Ordbog*. <http://www.jysk.au.dk/index.jsp>). I 1980’erne kom så sociolingvistikken på banen, og talesprogsforskningens genstandsområde blev udvidet til at omfatte bysprog. Da så den første store undersøgelse af københavnsk dagens lys, og det samme gjorde de første sprogholdningsundersøgelser. Siden kom både samtaleanalyse og etnografi på banen i sociolingvistikken og på Afdeling for Dialektforskning.

Afslutningsvis nogle konkluderende linjer: Bogen *Dialektforskning i 100 år* viser hvordan talesprogsforskning og vidensudvikling skrider fremad når flere og nye tilgange, metoder og discipliner mødes og kombineres i nye helhedsorienterede forskningsmodeller. Bogen viser også at danske dialekter lever, holder trit med tiden og udvikler sig – som de jo altid må have gjort og altid vil gøre – uanset om vi forstår dialektbegrebet i moderne og bred (og norsk inspireret) betydning som danske talesprogsvarieteter eller mere traditionelt som ”de traditionelle dialekter”. Bogen giver et varieret og nuanceret billede af talesprogsforskningen og dens udvikling i København de sidste

100 år og samtidig indblik i de danske talesprogs mangfoldighed og udvikling (dog uden et eneste sted at komme ind på det faktum at vi altid tilpasser os sprogligt til vores samtalepartnere). Bogen fortjener en bred læserkreds af sprogfolk, sprogstuderende og sproginteresserede. Få fat i bogen, og bliv klogere på dansk talesprogsforskning, dansk talesprog og danske dialekter: http://nfi.ku.dk/100aar/jubibogresumeer/koeb_bogen/.

Randi Benedikte Brodersen

Islands Universitet

e-mail: rbb@hi.is

NOTER

- 1 Anmeldelsen er skrevet på opfordring af Ole Stig Andersen, Danmarks Sprogmuseum, <http://sprog-museet.dk/>. En kort version af anmeldelsen findes på Sprog-museets hjemmeside, <http://sprog-museet.dk/?s=dansk+dialektforskning>. Mange tak til Ole Stig Andersen for opfordringen.
- 2 Min danske stavekontrol gør mig opmærksom på at den norske stavemåde ”essensialisme” ikke duer på dansk (selv om den er både mere logisk og lige ud ad landevejen end ”essentialisme”).